

«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ»

Εισηγήτρια: Ανδριανή Ζαγκούτα
Συνεργάτης Ειδικής Γραμματείας Παιδείας Ομογενών
και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Η παιδεία είναι μια ευρύτερη έννοια, που ακρογωνιαίό λίθο έχει τη γλώσσα και είναι απόλυτα συνυφασμένη με αυτή. Το πλέον διαχρονικό και επίκαιρο ζήτημα που απασχολεί τον Ελληνισμό της διασποράς, απανταχού της γης, είναι η διατήρηση και η καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας και κατ' επέκταση της ελληνικής παιδείας και του πολιτισμού μας.

Γεγονός είναι ότι η Ενωμένη Ευρώπη είναι πολύγλωσση και πολυπολιτισμική και οι έννοιες της γλωσσικής πολυμορφίας και της πολυπολιτισμικότητας, προβάλλονται ιδιαίτερα. Όλες οι γλώσσες αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης και του μέλλοντός της πόσο μάλλον η Ελληνική, στην οποία στηρίχθηκε η Λατινική-Ρωμαϊκή γλώσσα και φιλολογία και στη συνέχεια οι αντίστοιχες ευρωπαϊκές. Ευρύτερα, η ελληνική παιδεία, εκφράζει αξίες ενός πολιτισμού που διαμόρφωσε σε μεγάλο βαθμό την ευρωπαϊκή σκέψη.

Η διατήρηση της ελληνικής γλώσσας βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη καμπή, αφ' ενός λόγω της δεδομένης πολυγλωσσίας, αφ' ετέρου γιατί τα άτομα σχολικής ηλικίας ανήκουν κυρίως στην τρίτη και τέταρτη γενιά. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα αυτά είναι στην καλύτερη περίπτωση δίγλωσσα η πολύγλωσσα – με κυρίαρχη όμως γλώσσα ή γλώσσες, εκείνη ή εκείνες της χώρας διαμονής – και σε αρκετές περιπτώσεις είναι μονόγλωσσα, δηλαδή μιλούν μόνο τη γλώσσα της χώρας διαμονής.

Γνωστός είναι ο διαχωρισμός που επιχειρείται μεταξύ ισχυρών και ασθενών γλωσσών και είτε θέλουμε είτε όχι η νεοελληνική γλώσσα κατατάσσεται και είναι δυστυχώς ανάμεσα στις ολιγότερο ομιλούμενες, τις ασθενείς γλώσσες.

Η διατήρηση και καλλιέργεια λοιπόν της γλώσσας μας, της παιδείας μας έχει πολύπλευρη σημασία.

Πρωτίστως για τη διατήρηση των δεσμών της ομογένειας με τη πατρίδα. Είναι μέσον όχι μόνο λεκτικής αλλά και βαθύτερης πνευματικής και συναισθηματικής επικοινωνίας με τους γονείς, τους παππούδες και τις γιαγιάδες, τους συγγενείς και φίλους που μένουν στην πατρίδα και τους συμπατριώτες που διαμένουν στην ίδια χώρα.

Κατά δεύτερον, για τη γνώση, τη κατανόηση και τη διατήρηση των παραδόσεών μας. Η γλώσσα είναι το παράθυρο στο κόσμο της ποίησης, της λογοτεχνίας μας, των τραγουδιών μας και ενισχύει τη συνειδητοποίηση της πολιτισμικής διαφοράς.

Τρίτον, για τη γνώση του πολιτισμού μας και υιοθέτηση των αξιών του, γιατί η γλώσσα μας είναι ο φορέας του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος αποτελεί παράδειγμα υγιούς και γόνιμης απορρόφησης στοιχείων άλλων πολιτισμών.

Στην ελληνική γλώσσα διατυπώθηκαν αξίες με οικουμενική σημασία και ο ελληνικός πολιτισμός είχε πάντα ως γνώμονα τον Άνθρωπο. Στις αξίες αυτές βασίστηκαν πολλοί πολιτισμοί, με τους οποίους ήρθαν σε επαφή οι Έλληνες στις νέες τους πατρίδες. Αυτή η πολυπολιτισμική παρακαταθήκη βοήθησε όχι μόνο στην ομαλή ένταξη των Ελλήνων στις κοινωνίες που βρέθηκαν αλλά και στην αρμονική συνύπαρξη και την τεράστια συμβολή που είχαν και έχουν στην πρόοδο των νέων πατρίδων σε πολλούς τομείς: στην επιστήμη, στην οικονομία, στις τέχνες.

Ταυτόχρονα η Ελληνική Παιδεία κουβαλάει αξίες που δεν αποτελούν μόνο ιστορική παρακαταθήκη, αλλά είναι ζωντανός κρίκος μεταξύ του παρελθόντος του παρόντος και του μέλλοντος και το σημαντικότερο είναι, ότι οι οικουμενικές πανανθρώπινες αξίες του ελληνικού πολιτισμού θωρακίζουν τις νεότερες γενιές για να αντέξουν στην εισβολή κάθε ισοπεδωτικής συμπεριφοράς που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση της κουλτούρας στις σύγχρονες κοινωνίες.

Τέλος, για την διάδοση της γλώσσας μας, αυξάνοντας έτσι τον αριθμό των φίλων της Ελλάδας και του Ελληνικού πολιτισμού ανά τον κόσμο.

Πολλοί απόδημοι είναι Έλληνες πολίτες και προσδοκούν από την ελληνική πολιτεία την υποστήριξη της ελληνικής παιδείας των παιδιών τους. Αρκετοί από αυτούς σκοπεύουν να επιστρέψουν και άρα τα παιδιά τους να είναι τουλάχιστον γλωσσικά προετοιμασμένα για την επιστροφή και την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα.

Άλλοι Έλληνες της διασποράς διαμένουν μόνιμα στις διάφορες χώρες στο εξωτερικό και δεν σκοπεύουν να επιστρέψουν, επιθυμούν όμως να διατηρήσουν τις σχέσεις τους με την πατρίδα και να μάθουν τα παιδιά τους την ελληνική γλώσσα, και άρα προσδοκούν τη συνδρομή της Ελλάδας.

Η ανάγκη ενεργοποίησης της Ελλάδας, ως μητροπολιτικού κέντρου, ισχύει για όλες ανεξαιρέτως τις χώρες που ζουν Έλληνες και αποτελεί μόνιμο αίτημα των πολιτών της, αλλά και των λοιπών ατόμων ελληνικής καταγωγής που διαμένουν στο εξωτερικό και επιθυμούν είτε να διατηρήσουν τη σχέση τους με τη χώρα προέλευσης είτε να επιστρέψουν σ' αυτή. Στην ανάγκη αυτή το Υπουργείο Παιδείας ανταποκρίνεται με διάφορους τρόπους.

Η στήριξη και προώθηση της ελληνικής παιδείας εκτός συνόρων της χώρας μας είναι ένας από τους βασικούς τομείς αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Η Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης έχει την ευθύνη της χάραξης και εφαρμογής της εκπαιδευτικής πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας στο χώρο αυτό και προΐσταται της Διεύθυνσης Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΔΙ.Π.Ο.Δ.Ε), που είναι το αρμόδιο διοικητικό όργανο. Συνεργάζεται, επίσης, με το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε), που λειτουργεί ως συμβουλευτικό επιστημονικό όργανο. Η εύρυθμη λειτουργία των σχολικών μονάδων του εξωτερικού και η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης εξαρτάται, επίσης, από την αποτελεσματική συνεργασία της Ειδικής Γραμματείας και των διοικητικών υπηρεσιών του

Υπουργείου Παιδείας με πλήθος φορέων (Υπουργείο Εξωτερικών, Υπουργείο Πολιτισμού, Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, ελληνικές προξενικές αρχές, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, ομογενειακές κοινότητες).

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό πρέπει να προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευτικών συστημάτων δεκάδων διαφορετικών χωρών και να είναι ελκυστική και ανταγωνιστική μέσα στο διεθνές εκπαιδευτικό περιβάλλον. Η στήριξη και η προαγωγή της απαιτεί γνώση, ευελιξία και αποτελεσματική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Η Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, συνεχίζει την προσπάθεια επίτευξης των στόχων αυτών, με πλήρη συναίσθηση των δυσκολιών του παρόντος και των προκλήσεων του μέλλοντος.

Το έργο του Υπουργείου Παιδείας που αφορά στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό δεν είναι καθόλου εύκολο καθ' όσον πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν πολλοί παράγοντες τους οποίους μπορούμε να συνοψίσουμε ως εξής:

Πρώτον, οι παγκόσμιες οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές και γεωπολιτικές ανακατατάξεις που συντελούνται, οι ρυθμοί ανάπτυξης, ο έντονος και σκληρός ανταγωνισμός, η κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης.

Δεύτερον, οι συνθήκες των ανά τον κόσμο ελληνικών παροικιών, οι οποίες θα πρέπει να αναλυθούν και να κατανοηθούν, έτσι ώστε η όποια εκπαιδευτικοπολιτική πρόταση ή παρέμβαση να συνάδει ή τουλάχιστον να μην αντιφάσκει μ' αυτές.

Τρίτον, η σύγχρονη πραγματικότητα, οι κοινωνικοπολιτικές και ιδιαίτερα οι γλωσσικές προϋποθέσεις, οι προοπτικές που διαμορφώνει η Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και τα κίνητρα μάθησης και οι προσδοκίες των μαθητών της νέας γενιάς, οι οποίες διαφοροποιούνται σημαντικά από εκείνες των προηγούμενων γενεών. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται μια εξειδικευμένη αντιμετώπιση της εκπαίδευσης αυτών των μαθητών.

- Η παραγωγή κατάλληλου διδακτικού υλικού και η σύνταξη αναλυτικού προγράμματος για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού σε άτομα ελληνικής καταγωγής στο εξωτερικό,
- η κατάλληλη κατάρτιση και επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού,
- η δημιουργία κινήτρων σε μαθητές για την εκμάθηση της Ελληνικής και την ενασχόληση με τον ελληνικό πολιτισμό, την ιστορία, και την σύγχρονη Ελλάδα, και
- η δημιουργία Βάσεων Δεδομένων και Υπηρεσιών Τηλεπιδόμησης και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών αποτελούν βασικές παραμέτρους αυτής της εξειδικευμένης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η σημερινή κατάσταση της ελληνικής παιδείας στην Ευρώπη και οι βασικές πρωτοβουλίες του Υπουργείου Παιδείας στο χώρο αυτό εν συντομία έχουν ως εξής:

Τα ελληνικά σχολεία στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία ως προς την οργανωτική δομή τους (αμιγή σχολεία, δίγλωσσα σχολεία, τμήματα μητρικής γλώσσας -ΤΜΓ και τμήματα ελληνικής γλώσσας - ΤΕΓ) και ως προς τη θέση τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της φιλοξενούσας χώρας (ενταγμένα ή μη ενταγμένα στο εκπαιδευτικό σύστημα). Γενικά όμως μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στα ασθενή δίγλωσσα προγράμματα, όπου η Ελληνική διδάσκεται μόνο ως γνωστικό αντικείμενο, και στα ισχυρά δίγλωσσα προγράμματα, όπου η Ελληνική διδάσκεται και ως γλώσσα εργασίας για τη διδασκαλία διαφόρων αντικειμένων.

Όπως είναι φυσικό, η πλειοψηφία των σχολικών μονάδων λειτουργεί στις χώρες όπου υπάρχει συμπαγής ελληνική ομογένεια (π.χ. 511 με 19.407 μαθητές στην Γερμανία, 129 ελληνικά παροικιακά σχολεία στο Ηνωμένο Βασίλειο με 6.500 μαθητές και αντίστοιχα, στην Ανατολική Ευρώπη ο μεγαλύτερος αριθμός ΤΕΓ σημειώνεται στην Ουκρανία -112 μονάδες με 6.500 μαθητές).

Για την αποτελεσματικότερη διοικητική εποπτεία των σχολικών μονάδων, το Υπουργείο Παιδείας έχει ιδρύσει σε διάφορες χώρες της Ευρώπης 14 Συντονιστικά Γραφεία, 9 εκ των οποίων στη Γερμανία και τα υπόλοιπα στο Βέλγιο, στη Γαλλία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Σουηδία και στην Ουκρανία. Στα Γραφεία αυτά έχει τοποθετήσει ισάριθμους Συντονιστές Εκπαίδευσης. Για τη στελέχωση των σχολικών μονάδων με εκπαιδευτικό προσωπικό το Υπουργείο Παιδείας αποσπά εκπαιδευτικούς διαφόρων ειδικοτήτων σε όλες τις χώρες της Ευρώπης χώρες με σκοπό την ενίσχυση, των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (πχ 884 στη Γερμανία, 43 στο Ηνωμένο Βασίλειο, 33 στις Σκανδιναβικές Χώρες, 60 στις χώρες ΚΑΚ-ΚΑΕ κλπ). Την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ενισχύει μεγάλος αριθμός συμβασιούχων ομογενών εκπαιδευτικών, ωρομισθίων, και αλλοδαπών δασκάλων με πτυχίο και επάρκεια ελληνικής γλώσσας (η τελευταία κατηγορία περισσότερο στις χώρες ΚΑΚ-ΚΑΕ)

Στις πανεπιστημιακές έδρες ελληνικών σπουδών στην Ευρώπη το Υπουργείο Παιδείας έχει αποσπάσει 29 (από τους 72 που είναι σε όλο τον κόσμο) φιλόλογους αυξημένων προσόντων και επιχορηγεί τις δραστηριότητες των εδρών αυτών. Έτσι καλύπτονται όλες οι βαθμίδες της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό.

Επίσης, το Υπουργείο Παιδείας επιδεικνύει συνεχή μέριμνα για τη βελτίωση του στεγαστικού των ελληνικών σχολείων στο εξωτερικό και διαθέτει σημαντικά ποσά προς το σκοπό αυτό.

Επιπλέον, προχώρησε στη σύνταξη αναλυτικού προγράμματος για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας, στο πλαίσιο του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών». Στόχος του προγράμματος αυτού είναι, η διατήρηση, η καλλιέργεια και η προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στην Ελληνική Διασπορά, μέσω της βελτίωσης της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σημαντική εξέλιξη αποτελεί και η αύξηση του αριθμού των υποψηφίων και των εξεταστικών κέντρων (2.500 υποψήφιοι σε 74 εξεταστικά κέντρα ανά τον κόσμο) για τη χορήγηση των πιστοποιητικών ελληνομάθειας του ΥΠΕΠΘ.

Πρέπει όμως να τονιστεί, ότι η όποια αναμφισβήτητα αξιόλογη προσπάθεια του Υπουργείου Παιδείας για τη στήριξη της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό δεν είναι δυνατόν να καρποφορήσει, αν δεν συνοδεύεται από τη συνειδητή προσπάθεια των ίδιων των ενδιαφερομένων και ειδικά εκείνων που μένουν μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα, σε μέρη όπου δεν είναι δυνατόν να ιδρυθούν και να λειτουργήσουν ελληνόγλωσσα σχολεία. Εδώ ο δύσκολος ρόλος ανήκει στην οικογένεια, που πρέπει να συσπειρώνεται και να κρατάει ζωντανή την επαφή με τη ελληνική γλώσσα, τις παραδόσεις μας και τον πολιτισμό μας.

Την Ελλάδα πρέπει να τη σκεπτόμαστε ως τρόπο ζωής και όχι μόνο ως τόπο διαμονής. Η μύηση στην ελληνική παιδεία και τον ελληνικό πολιτισμό είναι δικαίωμα και υποχρέωση όλων των Ελλήνων απανταχού της γης. Τη παιδεία μας πρέπει να τη διαφυλάσσουμε σαν κόρη οφθαλμού και να μπολιάζουμε μ' αυτήν τα παιδιά σας.